

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نام درس

روانشناسی تربیتی در قرآن و حدیث

سرفصل جلسات

استاد

حجه الاسلام و المسلمین دکتر عباسعلی شاملی

تنظیم:

آموزش‌های آزاد مرکز آموزش الکترونیکی دانشگاه قرآن و حدیث

مهر ۱۳۹۵

فهرست

۳	معرفی درس
۴	جلسه اول
۴	فضیلت علم و دانش در نظام ارزشی اسلام
۵	جلسه دوم
۵	آداب، مسئولیت‌ها و وظایف معلم و متعلم در فضای دینی (۱)
۶	جلسه سوم
۶	آداب و وظایف معلم و متعلم در فضای دینی (۲)
۷	جلسه چهارم
۷	آداب، وظایف و هنجارهای ویژه معلم (۱)
۸	جلسه پنجم
۸	آداب، وظایف و هنجارهای ویژه معلم (۲)
۱۰	جلسه ششم
۱۰	آداب، وظایف و هنجارهای ویژه دانشجو (۱)
۱۱	جلسه هفتم
۱۱	آداب، وظایف و هنجارهای ویژه دانشجو (۲)
۱۳	جلسه هشتم
۱۳	نظام تعلیم و تربیت نبوی (۱)
۱۴	جلسه نهم
۱۴	نظام تعلیم و تربیت نبوی (۲) بیان شاخص‌ها
۱۵	جلسه دهم
۱۵	نظام تعلیم و تربیت نبوی (۳) مراحل تعلیم و تربیت نبوی
۱۶	جلسه یازدهم
۱۶	آسیب‌شناسی تربیت اخلاقی (۱)
۱۷	جلسه دوازدهم
۱۷	آسیب‌شناسی تربیت اخلاقی (۲)
۱۸	جلسه سیزدهم
۱۸	آسیب‌شناسی تربیت اخلاقی (۳)
۱۹	جلسه چهاردهم
۱۹	آسیب‌شناسی تربیت اخلاقی (۴)
۲۰	جلسه پانزدهم
۲۰	آسیب‌شناسی تربیت اخلاقی (۵)

معرفی درس روانشناسی تربیتی در قرآن و حدیث

در این درس نظام حاکم بر تعلیم و تربیت و آداب آن، حقوق و وظایف استاد و دانشجو، انواع رویکردها در امر تربیت اخلاقی و آسیب‌های آن مورد بررسی قرار می‌گیرد.

جلسه اول

فضیلت علم و دانش در نظام ارزشی اسلام

هدف درس

آشنایی با:

✓ جایگاه علم، عالم و متعلم از نگاه قرآن کریم، احادیث نبوی و ائمه معصوم (علیهم السلام).

معارفه درس

اهداف درس

درآمد

جایگاه علم و دانش در نظام ارزشی اسلام

الف) در قرآن کریم

ب) در احادیث نبوی

ج) در نگاه ائمه معصوم (علیهم السلام)

چکیده

جلسه دوم

آداب، مسؤلیت‌ها و وظایف معلم و متعلم در فضای دینی (۱)

هدف درس

آشنایی با:

✓ آداب، مسؤلیت‌ها و وظایف معلم و متعلم در فضای دینی.

اهداف درس

آداب و وظایف معلم و متعلم

الف) رهنمودهای قرآن کریم برای ایجاد اخلاص نیت

ب) سخنان پیامبر اکرم (ص) در اهمیت اخلاص در نیت

۱. ضرورت و لزوم اخلاص در نیت

۲. لزوم هماهنگی بین علم و عمل

۳. توجه و توکل به خداوند متعال

۴. حسن خلق، فروتنی و کوشش در کمال نفس

چکیده

جلسه سوم

آداب و وظایف معلم و متعلم در فضای دینی (۲)

هدف درس

آشنایی با:

✓ آداب، مسئولیت‌ها و وظایف معلم و متعلم در فضای دینی.

اهداف درس

مروری بر مباحث پیشین

آداب و وظایف معلم و متعلم

۱. مداومت و استمرار در بحث و اشتغالات علمی
 ۲. خودداری از مراء، جدال و ستیزه‌جویی در بحث
 ۳. عدم استنکاف از یادگیری و تحصیل در شرایط مختلف
 ۴. انعطاف داشتن و تسلیم بودن در برابر حق و پرهیز از تعصب و پیش‌داوری‌ها
 ۵. آمادگی قبلی معلم و متعلم برای درس
 ۶. لزوم آراستگی ظاهری و علمی
- چکیده

جلسه چهارم

آداب، وظایف و هنجارهای ویژه معلم (۱)

هدف درس

آشنایی با:

✓ آداب، وظایف و هنجارهای ویژه معلم نسبت به خود و دانشجویان.

اهداف درس

مروری بر مباحث پیشین

آداب و وظایف و هنجارهای ویژه معلم

الف) آداب و وظایف ویژه معلم نسبت به خود

۱. لزوم برقراری سنخیت میان شخصیت و علم

۲. به کار گرفتن علم

۳. حسن خلق و فروتنی

۴. دریغ نورزیدن از تعلیم علم

۵. کوشش در بذل، اعطا و انفاق علم

۶. شهادت در اظهار حق و جلوگیری از تخلف

ب) آداب و وظایف ویژه معلم نسبت به دانشجو

۱. ایجاد خلوص نیت در دانشجویان

۲. ایجاد شوق و دلبستگی به علم و دانش در دانشجویان

۳. لزوم موااسات و دلسوزی معلم نسبت به دانشجویان

۴. استفاده از روش‌های مختلف تنبیه برای منع از تخلف دانشجویان

۵. فروتنی و نرمش معلم نسبت به دانشجویان

۶. تفقّد، دلجویی و سراغ گرفتن از احوال دانشجویان

۷. القاء مطالب علمی به فراخور استعداد دانشجویان

۸. رعایت استعداد دانشجویان و کوشش در تقریب مطالب به ذهن آنها

۹. تشویق دانشجویان به اشتغالات علمی و تحریر بر تکرارِ دروس و آزمایش هوش و استعداد آنها

۱۰. احترام به شخصیت دانشجو و اعتراف به اهمیت افکار او

۱۱. رعایت مساوات در التفات و محبت به دانشجویان

۱۲. رعایت امتیاز استعداد و تفاوت‌های هوش دانشجویان

۱۳. عدم تقبیح علمی که معلم در آن تخصص ندارد

۱۴. ارشاد دانشجویان به معلمان شایسته

۱۵. آماده ساختن و معرفی معلمان لایق برای جامعه

چکیده

جلسه پنجم

آداب، وظایف و هنجارهای ویژه معلم (۲)

اهداف درس

آشنایی با:

✓ آداب، وظایف و هنجارهای ویژه معلم در امر تدریس.

اهداف درس

۱. آراستن و پیراستن ظاهر به منظور تجلیل از مقام علم و دانش
۲. استفاده از روش‌های تدریس استاندارد و تأثیرگذار
۳. تلاوت قرآن و خواندن دعا قبل از تدریس
۴. فعال ساختن کلاس و توجه به پرسش‌های دانشجویان
۵. پالایش انگیزه و هدف
۶. حفظ وقار و متانت در جلسه درس
۷. طرز توجه و نگاه معلم به دانشجویان
۸. احترام ویژه به دانشجویان با فضیلت و قدردانی از آنها
۹. استفاده از بهترین قواعد و روش در تدریس
۱۰. توجه به زمان کلاس درس
۱۱. رعایت اعتدال در بیان و توضیح مطالب
۱۲. مصونیت معلم از اختلالات مزاجی و روحی
۱۳. توجه به فضای جلسه درس
۱۴. رعایت تناسب صدا با محیط درس
۱۵. ایجاد انضباط و حس مسئولیت اخلاقی در دانشجویان
۱۶. رفق و مدارا در پاسخ به پرسش‌های دانشجویان
۱۷. پرسش از احتمالات
۱۸. محبت و التفات معلم و گشاده‌رویی نسبت به دانشجوی تازه‌وارد
۱۹. اعتراف به عجز و ناتوانی در مسائلی که به آنها احاطه ندارد.

۲۰. تذکر لغزش و اشتباه، قبل از پایان یافتن درس

۲۱. توجه به بیان نکات اخلاقی

۲۲. تعیین نماینده برای کلاس درس

۲۳. درنگ نمودن در جلسه درس پس از پایان یافتن آن

۲۴. دعا به هنگام برخاستن از جلسه درس

چکیده

جلسه ششم

آداب، وظایف و هنجارهای ویژه دانشجوی (۱)

هدف درس

آشنایی با:

✓ آداب، وظایف و هنجارهای ویژه دانشجوی نسبت به خود و فرایند آموختن.

اهداف درس

مروری بر مباحث پیشین

آداب، وظایف و هنجارهای ویژه دانشجوی

الف) آداب و وظایف دانشجوی نسبت به خود

۱. تصفیه و پالایش دل از آلودگی‌ها

۲. غنیمت شمردن فرصت‌های زندگی

۳. گسیختن علائق مادی از خویشتن

۴. برحذر بودن از معاشرت‌های نادرست

۵. مداومت بر تحرک و کوشش علمی

ب) آداب و وظایف دانشجوی نسبت به فرایند آموختن و رابطه با استاد و هم‌درس‌ها

۱. مطالعات و اشتغالات علمی متناسب با توانمندی‌ها و ظرفیت‌های فردی دانشجوی

۲. برنامه‌ریزی ساعات شبانه‌روز برای اشتغالات علمی

۳. انتخاب ساعت و زمانی ویژه برای آغاز به درس

۴. غنیمت شمردن فرصت جوانی

۵. رعایت حق اولویت دیگران نسبت به محل جلوس

۶. رعایت ادب و نزاکت نسبت به حاضران در جلسه درس

۷. اشغال نکردن محل جلوس دیگران

۸. جدایی نیانداختن میان دو فرد مانوس به هنگام جلوس

۹. رعایت آسایش حاضران

۱۰. عدم مداخله در درس دیگران

۱۱. عدم مداخله و مشارکت در سخن دیگران

۱۲. ادب نگاه داشتن در برابر استاد و دانشجویان

۱۳. رعایت نوبت در درس

۱۴. کسب اجازه از محضر استاد و خواندن دعاء به هنگام قرائت درس

۱۵. اهتمام به مباحث و اعاده سخنان استاد

۱۶. وظایف علمی و اخلاقی دانشجویان

چکیده

جلسه هفتم

آداب، وظایف و هنجارهای ویژه دانشجو (۲)

هدف درس

آشنایی با:

✓ آداب، وظایف و هنجارهای ویژه دانشجو نسبت به استاد

اهداف درس

درآمد

آداب، وظایف و هنجارهای ویژه دانشجو

ج) آداب و وظایف دانشجو در رابطه با استاد

۱. ضرورت شناسایی استاد لایق و شایسته

۲. تلقی دانشجو از استاد خویش با عنوان پدری واقعی، معنوی و روحانی

۳. ارج نهادن به استاد و تجلیل از مقام علمی او

۴. تواضع و فروتنی در برابر استاد

۵. تکریم دانشجو از استاد

۶. حق شناسی از استاد و سرمشق گرفتن از شخصیت و منش او

۷. سپاسگزاری از ارشادها و هشدارهای استاد

۸. به انتظار نشستن دانشجو در شرفیابی استاد

۹. رعایت ادب و نزاکت در ورود به مجلس خصوصی استاد

۱۰. آراستگی ظاهری و آمادگی روانی در نزد استاد

۱۱. آمادگی روحی و ذهنی دانشجو برای درس

۱۲. مانع نشدن بر استراحت و آرامش استاد

۱۳. چگونگی نشستن دانشجو در محضر استاد

۱۴. رعایت ادب در حرکات، حالات و رفتار در محضر استاد

۱۵. رعایت ادب در صدا، گفتار و رفتار در پیشگاه استاد

۱۶. رعایت لطافت بیان هنگام گفتگو با استاد

۱۷. رعایت ادب و نزاکت در خطاب به استاد

۱۸. نادیده گرفتن لغزش زبان استاد

۱۹. پیش دستی نکردن دانشجو در پاسخ گویی در محضر استاد

۲۰. لزوم تمرکز حواس و شنیدن دقیق به سخنان استاد

۲۱. تکرار نکردن سوالات فرساینده و تلف کننده وقت

۲۲. پرسش به موقع دانشجو

۲۳. دلنشین بودن پرسش دانشجو

۲۴. دریغ نورزیدن در پرسش

۲۵. شجاعت دانشجو در اعتراف به عدم درک یک مطلب

۲۶. رعایت نکته‌های باریک‌تر از مو در ارج نهادن به مقام استاد

چکیده

جلسه هشتم

نظام تعلیم و تربیت نبوی (۱)

اهداف درس

آشنایی با:

- ✓ شاخص‌ها و مراحل تعلیم و تربیت نبوی در قرآن کریم؛
- ✓ مفهوم، چیستی و اهداف تعلیم و تربیت نبوی.

اهداف درس

- توصیفی از نظام تعلیم و تربیت نبوی
- معرفی اجمالی شاخص‌های تعلیم و تربیت نبوی در قرآن کریم
- مفهوم و چیستی تعلیم و تربیت نبوی
- اهداف تعلیم و تربیت نبوی
- بزرگترین نشانهٔ ربوبیت الهی
- چکیده

جلسه نهم

نظام تعلیم و تربیت نبوی (۲) بیان شاخص‌ها

هدف درس

آشنایی با:

✓ شاخص‌های تعلیم و تربیت نبوی در قرآن کریم.

اهداف درس

بیان شاخص‌ها

شاخص اول: فطرت‌مداری

رابطه فطرت‌مداری با تلاوت قرآن

برداشتی از نظریه فریره در مورد رابطه تلاوت با فطرت‌مداری

توجه به شاخص فطرت‌مداری، واکنشی در برابر رفتار گرایان

چند پرسش مهم در باره فطرت

شاخص دوم: متربی‌محوری

شاخص سوم: تعاملی بودن فرایند تعلیم و تربیت نبوی

چکیده

جلسه دهم

نظام تعلیم و تربیت نبوی (۳) مراحل تعلیم و تربیت نبوی

هدف درس

آشنایی با:

✓ مراحل تعلیم و تربیت نبوی.

اهداف درس

مروری بر مباحث پیشین

مراحل تعلیم و تربیت نبوی

مرحله اول: تلاوت آیات

آیه‌شناسی و طبقه‌بندی آیات

هوشمندسازی ناقدانه و پرسش‌گرانه

دو لایه‌ای بودن آگاهی‌بخشی

مرحله دوم: تزکیه و پیراسته‌سازی

امکان بریدگی از آیات و نشانه‌های هدایت

مرحله سوم: تعلیم کتاب و حکمت

جمع‌بندی

چکیده

جلسه یازدهم

آسیب‌شناسی تربیت اخلاقی (۱)

اهداف درس

آشنایی با:

✓ کلیاتی در باره تربیت اخلاقی.

اهداف درس

درآمد

آسیب‌شناسی تربیت اخلاقی

مفهوم‌شناسی تربیت اخلاقی

توصیف تعلیم و تربیت از نظر استاد مصباح

چگونگی فرایند تربیت

مفهوم‌شناسی اخلاق

چکیده

جلسه دوازدهم

آسیب‌شناسی تربیت اخلاقی (۲)

اهداف درس

آشنایی با:

✓ آسیب‌شناسی و رویکردها در تربیت اخلاقی.

اهداف درس

مروری بر مباحث پیشین

مفهوم و چیستی تربیت تحمیلی

انواع رویکردها در تربیت اخلاقی

۱. رویکرد لیبرال دموکراتیک

۲. رویکرد منش یا شاخص شخصیت

۳. رویکرد تبیین فردی ارزش‌ها

چکیده

جلسه سیزدهم

آسیب‌شناسی تربیت اخلاقی (۳)

هدف درس

آشنایی با:

✓ رویکردها در تربیت اخلاقی.

اهداف درس

انواع رویکردها در تربیت اخلاقی

۴. رویکرد رشد اخلاقی کلبرگ

۵. رویکرد فرانوگرایانه یا پست مدرنیسم

۶. رویکرد دینی

چکیده

جلسه چهاردهم

آسیب‌شناسی تربیت اخلاقی (۴)

هدف درس

آشنایی با:

✓ نمودها و ریشه‌های تربیت تحمیلی.

اهداف درس

نمودهای تربیت تحمیلی

۱. واداری و اجبار

۲. افراط و تندروری

۳. امر و نهی صریح و مکرر

۴. نظارت شدید

۵. توبیخ و سرزنش

ریشه‌های تربیت تحمیلی

چکیده

جلسه پانزدهم

آسیب‌شناسی تربیت اخلاقی (۵)

اهداف درس

آشنایی با:

- ✓ پی‌آمدهای تربیت تحمیلی؛
- ✓ راهکارهای بیرون آمدن از تربیت تحمیلی.

اهداف درس

پی‌آمدهای تربیت تحمیلی

۱. تنفر و بیزاری
 ۲. مقاومت
 ۳. ریا و تظاهر
 ۴. بی‌ریشگی و سطحی شدن
 ۵. تنزل موقعیت مرئی
- راهکارهای بیرون آمدن از تربیت تحمیلی
۱. رعایت تدریج و پرهیز از شتابزدگی
 ۲. تبیین و روشنگری
 ۳. تغافل و نادیده انگاری
 ۴. تشویق رفتار درست
 ۵. استفاده از شیوه‌های متنوع و دلنشین
- چکیده

پایان